

Brüssel, 20.6.2014
COM(2014) 365 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

ELi sisejulgeoleku strateegia (2010–2014) rakendamise lõpparuanne

1. Sissejuhatus

2010. aasta sisejulgeoleku strateegia¹ koostati selleks, et võimaldada Euroopa Liidul reageerida olemasolevatele ja esilekerkivatele ohtudele, mis ähvardavad Euroopa ühiskonna, selle kodanike ja ELi organisatsioonide julgeolekut.

Strateegiaga tahetakse kindlaks teha **ELi sisejulgeolekut ohustavad probleemid**, võttes arvesse, et paljud tänapäeva julgeolekuprobleemid on piiri- ja sektoriülesed ning ükski liikmesriik eraldi ei suuda sellistele ohtudele tõhusalt vastu astuda. Samuti määratakse strateegias kindlaks Euroopa julgeolekumudeli aluseks olevad **ühised põhimõtted ja suunised**, millest lähtudes arendada terviklikumalt edasi ühiseid töövahendeid ja strateegiaid, austades täielikult põhiõigusi.

Komisjoni teatises „*ELi sisejulgeoleku strateegia toimimine*”² määratakse kindlaks **viis strateegilist põhieesmärki**, mille poole EL ja liikmesriigid peaksid püüdlema, et tõhusamalt ära hoida rasket ja organiseeritud kuritegevust ning terrorismi ja küberterrorismi ja nende vastu võidelda, tõhustada oma välispiiride haldamist ning suurendada vastupanuvõimet loodusõnnetustele ja inimtegevusest tulenevatele katastroofidele. Nii ELi tasandil kui ka riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil rakendamiseks nähti ette erimeetmed.

Komisjon esitas aastatel 2011³ ja 2013⁴ aruanded sisejulgeoleku strateegia rakendamise kohta ning kohandas meetmeid ja soovitusi vastavalt uutele arengusuundadele. Aruannetes keskendutakse ELi tasandil tehtud jõupingutustele ning antakse teavet seniste saavutuste ning praeguste ja tulevaste väljakutsete kohta.

Oma viimase teatise kokkuvõttes ütleb komisjon, et „*järgmine ja viimane aruanne sisejulgeoleku strateegia rakendamise kohta esitatakse 2014. aasta keskpaigas. Kõnealuses aruandes hinnatakse, kas sisejulgeoleku strateegia eesmärgid on täidetud, ja käsitletakse tulevasi väljakutseid sisejulgeoleku valdkonnas*”.

Kooskõlas nimetatud kokkuvõttega ning lähtudes kahes varasemas aruandes esitatud hinnangutest on käesoleval kolmandal ja lõplikul aruandel sisejulgeoleku strateegia rakendamise kohta aastatel 2010–2014 kaks eesmärki. Esiteks hinnatakse selles alates 2010. aastast sisejulgeoleku strateegia viie strateegilise eesmärgi saavutamiseks rakendatud meetmeid. Teiseks tuuakse esile võimalikke tulevasi väljakutseid, mitut valdkonda läbivaid eesmärke ja esilekerkivaid ohte, võttes arvesse uuendatud sisejulgeoleku strateegiat kooskõla komisjoni teatisega „*Avatud ja turvalise Euroopa muutmine tõelisuseks*”,⁵ milles esitatakse ettepanekuid ELi siseasjade valdkonna tulevase tegevuskava jaoks.

Käesoleva aruande koostamisel võttis komisjon arvesse Euroopa Parlamendi resolutsiooni sisejulgeoleku strateegia rakendamise teise aruande kohta⁶.

---

¹ Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia „Euroopa julgeolekumudeli suunas”, 5842/2/2010.

² KOM(2010) 673.

³ KOM(2011) 790.

⁴ COM(2013) 179.

⁵ COM(2014) 154.

⁶ 2013/2636(RSP).

2. Põhisaavutused sisejulgeoleku strateegia rakendamisel aastatel 2010–2014

Tänu ELi sisejulgeoleku strateegia ja sihtotstarbeliste strateegiate rakendamisele on Euroopa sisejulgeoleku edendamine saanud viimastel aastatel uut hoogu.

Sisejulgeoleku strateegia viis strateegilist eesmärki aastateks 2010–2014 on järgmised: 1) tõkestada rahvusvaheliste kuritegelike võrgustike tegevust, 2) hoida ära terrorismi ning tegeleda radikaliseerumise ja terroristide värbamise probleemiga, 3) suurendada kodanike ja ettevõtjate turvalisust küberruumis, 4) suurendada julgeolekut piirihalduse kaudu, 5) suurendada Euroopa vastupanuvõimet kriisidele ja suurõnnetustele.

Alates 2010. aastast on nimetatud eesmärkide poole liikumisel tehtud olulisi edusamme, nagu nähtub komisjoni kahest aruandest sisejulgeoleku strateegia rakendamise kohta ja käesolevast aruandest. Sisejulgeoleku strateegia aastateks 2010–2014 on olnud viimastel aastatel ELi sisejulgeolekuga seotud algatuste selgrooks. See on aidanud suurendada ELi, liikmesriikide ja muude sidusrühmade suutlikkust ning tugevdada operatiivkoostööd liikmesriikide vahel. Samuti on see soodustanud valdkonnaülest tegutsemist kõigil tasanditel.

Strateegia rakendamisel tuli ületada mitmeid raskusi. Euroopa finantskriis ja sellest tingitud eelarvepiirangud vähendasid mõnevõrra **ressursside kättesaadavust**. Uued tehnoloogiad andsid julgeolekuküsimustega tegelejatele uusi võimalusi, kuid tekitasid samal ajal ka uusi ohte, kaasa arvatud **küberkuritegevuse kiiresti kasvav oht** ning vajadus töötada välja terviklik lähenemisviis selle tõkestamiseks. Väidetav ulatuslik luureandmete kogumine, mis ei ole küll otseselt seotud õiguskaitsealase koostööga, põhjustas ägeda arutelu tingimuste üle, mis peaksid olema julgeoleku tagamisel täidetud. See tõi kaasa tugevama soovi **kindlustada vastastikust usaldust**, muutes julgeolekupoliitika kaasavamaks, ning vajaduse tugevdada sisejulgeoleku poliitikas põhiõiguste kaitset. Seoses julgeoleku välismõõtmega pidi EL tegelema piirkondlike konfliktide ja suurte poliitiliste muutuste järelmõjuga. Need olid näiteks araabia kevad, Sahara-taguses Aafrikas ja Süürias aset leidnud konfliktid, mis avaldasid mõju ELi sisejulgeolekule.

Nimetatud väljakutsed kinnitasid vajadust sisejulgeoleku strateegia järele. Strateegia on tõhusalt rakendatud nii üldiste algatuste kui ka viie erieesmärgiga seotud konkreetsete algatuste abil.

Tänu õigusaktidele ja koostöömehhanismidele on nüüd olemas ühised vahendid Euroopa ühiskondade ja majanduste paremaks kaitsmiseks raske ja organiseeritud kuritegevuse eest. Parem õiguskaitse- ja kohtualane koostöö on osutunud väga oluliseks, et seista vastu ühistele ohtudele, nagu inimkaubandus, terrorism, küberkuritegevus ja korrupsioon.

Märkimisväärseid jõupingutusi on tehtud valdkondadevahelise ja ühtse tegevuskorralduse (see on üks sisejulgeoleku strateegia peamisi eesmärke) rakendamiseks, et tulla toime üha keerukamaks muutuvate julgeolekuprobleemidega. Mitmete algatustega on püütud soodustada eri sidusrühmade jõudude ühendamist ning poliitikate ja meetmete sünergilise toime suurendamist ja kindlustamist.

Lissaboni lepinguga loodud sisejulgeoleku komitee (COSI) alustas tegevust 2010. aastal. Mitmeid osapooli hõlmav ühtne tegevus ELi sisejulgeoleku valdkonnas on hakanud üha enam koonduma COSI ümber. COSI tegevusulatus peaks veelgi laienema, et koordineerida liikmesriikide, komisjoni ja ELi ametite tööd. COSI ja ELi poliitika- ja julgeolekukomitee

sidemete tihendamine aitaks sisejulgeoleku välist ja sisemist mõõdet omavahel paremini siduda.

2.1. Eesmärkidega seotud põhisaaavutused aastatel 2010–2014

2.1.1. Eesmärk 1: tõkestada rahvusvaheliste kuritegelike võrgustike tegevust

Sisejulgeoleku strateegias määrati kindlaks **kolm põhimeedet**: 1) teha kindlaks ja likvideerida kuritegelikud võrgustikud, 2) kaitsta majandust kuritegevuse sissetungi eest ja 3) konfiskeerida kuritegelikul teel saadud vara.

Selle saavutamiseks tehti suuri jõupingutusi, et arendada jälitusteabel põhinevat politseitööd ning suurendada õiguskaitseasutuste omavahelist koostööd ja koostööd muude asutustega. Parim näide on organiseeritud ja rasket kuritegevust käsitleva ELi poliitikatsükli väljatöötamine ja rakendamine⁷. ELi liikmesriigid määravad ELi institutsioonide ja asutuste toetusel kindlaks prioriteetid⁸ (lähtudes eelkõige Europoli hinnangust raske ja organiseeritud kuritegevuse põhjustatud ohtude kohta⁹), esitavad mitmeaastastes kavades strateegilised eesmärgid ja koostavad igaks aastaks tegevuskavad, mis viiakse ellu.

Tugevdati justiits- ja siseküsimustega tegelevaid asutusi ning see suurendas Europolit¹⁰ ja Eurojustilt¹¹ saadavat operatiivtuge uurimistes, kaasa arvatud **ühised uurimisrühmad**¹², strateegilised ja operatiivanalüüsid ning ettepanekud mõlemale asutusele uue õigusliku aluse¹³ kehtestamiseks. Edasi arendati ja (rahaliselt) toetati spetsiaalseid piiriüleseid õiguskaitsevõrgustikke ja ühiseid uurimisrühmi. ELi vahenditega, eriti rahastamisprogrammiga „Kuritegevuse ennetamine ja selle vastu võitlemine” aidati liikmesriikidel tugevdada piiriülest koostööd.

Erinevate kuritegelike nähtuste vastu võitlemiseks loodi terviklik poliitikaraamistik, millest kõik sidusrühmad saavad omavahelises koostöös juhinduda. ELi narkostrategiaga (2013–2020)¹⁴ uuendati **uimastikaubandusega võitlemise** tegevussuundi, et võtta muu hulgas arvesse ebaseaduslike narkootikumide turgudel toimuvaid muutusi. Uusi psühhoaktiivseid

⁷ Nõukogu järeldused, 8.–9.11.2010.

⁸ Nõukogu järeldused, 6.–7.6.2013. Kokkuvõtlikult on ELi prioriteet aastatel 2014–2017 järgmiste küsimustega tegelemine: 1) ebaseaduslik sisseränne; 2) inimkaubandus; 3) tervise-, ohutus- ja toiduohutusnõudeid rikkuvad võltsitud kaubad ja ebakvaliteetsed kaubad; 4) aktsiisipettused ja varifirmade ühendusesisesed pettused; 5) sünteetiliste uimastite valmistamine ja nendega kaubitsemine; 6) kokaiini ja herooiniga kaubitsemine; 7) küberkuritegevus (interneti- ja kaardipettused, laste seksuaalne ärakasutamine internetis, küberrünnakud); 8) tulirelvadest põhjustatud oht kodanikele ja ebaseaduslik relvakaubandus; 9) liikuvate organiseeritud kuritegelike rühmituste toime pandavad organiseeritud varavastased kuriteod.

⁹ *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*. Selle koostas Europol, kasutades liikmesriikidelt, ELi justiits- ja siseküsimustega tegelevatelt asutustelt ja olulistelt kolmandatelt riikidelt saadud andmeid.

¹⁰ 2013. aasta kolmanda kvartali lõpuks oli Europoli kaudu vahendatud üle 220 000 operatiivsõnumi ning algatatud oli 13 500 asja (kasv 15 % võrreldes 2012. aasta sama perioodiga). Europol toetas liikmesriikide tegevust seoses valdkondadevahelise kuritegevusega seotud ohte käsitleva Euroopa platvormiga (EMPACT), 2013. aasta raske ja organiseeritud kuritegevuse ohtude hinnangu avaldamisega ning EMPACTI tugiüksuse pakutud toega.

¹¹ 2013. aastal oli Eurojust lõpetanud 639 asja ja 937 asja menetlemine oli pooleli. Nendest 257 olid seotud organiseeritud kuritegevusega.

¹² 2013. aastal said Eurojustilt (rahalist) toetust kokku 34 ühist uurimisrühma, Eurojust osales liikmena ametlikult 35 ühise uurimisrühma töös ning pakkus üheksale ühisele uurimisrühmale süstemaatilist operatiivtuge.

¹³ COM(2013) 173, COM(2013) 535.

¹⁴ 17547/12.

aineid käsitlevate seadusandlike ettepanekutega¹⁵ püütakse piirata kiiresti kasvavat uute narkootikumide ohtu. Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskuse (EMCDDA) ja Europol'i koostöös valminud aruanne uimastiturgude kohta¹⁶, mis avaldati 2013. aasta jaanuaris, oli oluline samm uute suundumuste kindlakstegemisel ja eri asutuste sünergilise toime suurendamisel.

ELi poliitika seoses **inimkaubandusega** on laiahaardeline ja valdkondadevaheline (neli põhisuunda: ärahoidmine, ohvrite kaitsmine, süüdistuste esitamine ja koostöösuhete loomine) ning see on kätketud 2011. aasta direktiivi, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset¹⁷. Praegu rakendatakse inimkaubanduse kaotamist käsitlevat ELi strateegiat aastateks 2012–2016,¹⁸ mille komisjon on vastu võtnud ja nõukogu on heaks kiitnud¹⁹. Aastal 2013 loodi inimkaubandusevastane ELi kodanikuühiskonna platvorm, millega on liitunud üle 100 organisatsiooni.

13. detsembril 2011. aastal jõustus direktiiv, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust,²⁰ ning sellega ühtlustati kuritegude määratlused ja sätestati minimaalsed karistused. Samuti on selle eesmärk võidelda lastepornoga internetis ja seksturismiga.

Kasumisoovist ajendatud kuritegevusele loodi olulisi vastumeetmeid, näiteks kriminaaltulu jälitamise talitused liikmesriikides ja nende piiriülene koostöö,²¹ neljanda rahapesuvastase direktiivi ettepanek²² ja määrus raha ülekandmisel edastatava teabe kohta,²³ samuti uus direktiiv kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta²⁴. ELi üldise **korruptsioonist** teatamise mehhanismi ja korruptsiooni hindamise põhjal avaldati 2014. aasta veebruaris esimene ELi korruptsioonivastase võitluse aruanne²⁵. Aruandes esitatakse ülevaade iga liikmesriigi kohta, selgitades, millised korruptsioonivastased meetmed on kehtestatud, millised neist toimivad hästi ning mida ja kuidas oleks võimalik parandada. Selles kutsutakse üles kehtestama rangemaid usaldusväärusnõudeid ning soovitatakse täiustada riigihangete kontrollimehhanisme.

Olles teadlik, et **tulirelvade** ebaseaduslik kasutamine ohustab kodanike julgeolekut, kirjeldas komisjon oma teatises²⁶ mitmeid võimalusi, kuidas EL saab liikmesriike selle ohu vähendamisel aidata. EL ratifitseeris ÜRO tulirelvade protokoll²⁷.

Vähendada tuleb **võltsitud** ja ebakvaliteetses kaubast tingitud ohte, kuna see avaldab rahalist mõju seaduslikule majandusele, riigieelarvetele ja kodanike tervisele. Sel põhjusel võeti rida uusi meetmeid, näiteks ELi intellektuaalomandi õiguste rikkumisega võitlemise tollialane

---

¹⁵ Nõukogu otsus 2005/387/JSK.

¹⁶ <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/drug-markets>

¹⁷ Direktiiv 2011/36/EL.

¹⁸ COM(2012) 286.

¹⁹ Nõukogu järeldused, 25.10.2012.

²⁰ Direktiiv 2011/93/EL.

²¹ SIENA (seda kasutavad 20 liikmesriiki) kaudu esitatud vara piiriülese jälitamise taotluste arv oli 2012. aastal 475, kuid tõusis 2013. aastal üle 2000. Sellistele taotlustele vastamise aeg on samuti lühenenud.

²² COM(2013) 45.

²³ COM(2013) 44.

²⁴ ELT L 127, 29.4.2014, lk 39.

²⁵ COM(2014) 38.

²⁶ COM(2013) 716.

²⁷ ELT L 89, 25.3.2014, lk 7.

tegevuskava aastateks 2013–2017²⁸ ning ELi strateegia sigarettide salakaubanduse vastase võitluse hoogustamise kohta²⁹.

Direktiiviga, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades,³⁰ kehtestatakse Euroopa Liidus ühine kord igat liiki tõendite saamiseks kriminaalasjades. Näiteks võivad õigusasutused paluda teises liikmesriigis asuvatelt kolleegidelt, et nad küsitleksid tunnistajaid, korraldaksid läbiotsimise või jälgiksid pangakontosid. Samuti kehtestatakse meetmega uurimismääruste automaatne vastastikune tunnustamine ning piiratakse tingimusi, mille alusel teisel liikmesriigil on õigus määruse täitmisest keelduda.

Märkimisväärseid edusamme tehti **õiguskaitsealase piiriülese teabevahetuse** valdkonnas. Liikmesriigid rakendasid järk-järgult sellised olemasolevad algatused nagu Prümi otsus³¹ ja Rootsi algatus³². Õiguskaitseasutused said rangelt reguleeritud juurdepääsu teatud infosüsteemidele, nt sõrmejäljeandmeid sisaldav andmebaas EURODAC³³. Komisjon esitas 2012. aasta detsembris teatise Euroopa teabevahetusmudeli (EIXM) kohta³⁴. Komisjon teeb liikmesriikide ja Europoliga tihedat koostööd, et toetada teabevahetusmudeli rakendamist.

Komisjon esitas direktiivi ettepaneku, et reguleerida, kuidas liikmesriigid töötlevad ELi broneeringuinfot õiguskaitse eesmärgil³⁵. Oluline on, et kavandatud direktiiv lõpuks vastu võetaks.

ELi asutused pakkusid õiguskaitseasutuste töötajatele **täiendavat koolitust**, et suurendada töötajate ja asutuste suutlikkust³⁶. Uue lähenemisviisina koolitusele tutvustas komisjon õiguskaitsealast Euroopa koolituskava³⁷. Selle aluseks on neli koolitussuunda³⁸ ning selle eesmärk on koolitada kõigi ametiastmete eri liiki õiguskaitseametnikke (politsei, piirivalve, toll), kasutades muu hulgas ka vahetusprogramme.

2.1.2. Eesmärk 2: hoida ära terrorismi ning tegeleda radikaliseerumise ja terroristide värbamise probleemiga

Aastal 2010 määrati kindlaks **kolm põhimeedet**: 1) anda kogukondadele vahendid radikaliseerumise ja terroristide värbamise ärahoidmiseks, 2) takistada terroristide juurdepääsu rahastamisele ja materjalidele ning jälitada nende tehinguid, 3) kaitsta transporti.

Kogukondade, kohalike asutuste ja kodanikuühiskonnaga koostöö tegemise valdkonnas on komisjon rakendanud mitmesuguseid meetmeid. 2011. aasta septembris asutas komisjon **radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustiku**,³⁹ mis annab kohalike praktikute käsutusse vahendid radikaliseerumise ja terroristide värbamise probleemidega tegelemiseks. 2014. aasta

²⁸ ELT C 80, 19.3.2013, lk 1.

²⁹ COM(2013) 324, nõukogu järeldused, 10.12.2013.

³⁰ ELT L 130, 1.5.2014, lk 1.

³¹ 2008/615/JSK.

³² 2006/960/JSK.

³³ Määrus (EL) nr 603/2013.

³⁴ COM(2012) 735.

³⁵ KOM(2011) 32.

³⁶ 2013. aastal korraldas Euroopa Politseikolledž (CEPOL) üle 100 erineva koolituse, kus anti koolitust rohkem kui 8 200 osalejale.

³⁷ COM(2013) 172.

³⁸ 1. suund: põhiteadmised õiguskaitse ELi mõõtmest; 2. suund: tulemuslik kahepoolne ja piirkondlik koostöö; 3. suund: ELi valdkondlikult spetsialiseerunud politseitöö; 4. suund: tsiviilmissioonid ja suutlikkuse arendamine kolmandates riikides.

³⁹ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm.

jaanuaris võttis komisjon vastu teatise terrorismi ja vägivaldse äärmusluseni viiva radikaliseerumise ennetamise kohta⁴⁰. Selles on kavandatud meetmeid radikaliseerumise ärahoidmiseks ja vastupanuvõime suurendamiseks, samuti selleks, et aidata radikaalidel radikaalsest võrgustikust välja astuda ja deradikaliseeruda. Samal ajal avaldas komisjon ka radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustiku poolt kindlaks tehtud parimate tavade ja meetodite kogumiku.

Komisjon kasutas erinevaid meetmeid, kaasa arvatud radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustiku poolt välja töötatud parimate tavade suuniste koostamine, et reageerida aktuaalsele olukorrale, kus **välisvõitlejad** reisivad konfliktipiirkondadesse (eriti Süüriasse).

Komisjon jälgis tähelepanelikult 2010. aastal kokku lepitud **ELi-USA terroristide rahastamise jälgimisprogrammi** (TFTP⁴¹) rakendamist. Üha enam ka ELi ja liikmesriikide poolt kasutatud TFTP osutus väärtuslikuks abivahendiks, mis võimaldab terroriste ja nende tugivõrgustikke kõikjal maailmas tuvastada ja jälitada⁴².

Olulisi jõupingutusi kodanike ohutuse ja julgeoleku tagamiseks tehti ohtlike kaupade, nagu **lõhkeainete ning keemiliste, bioloogiliste, radioloogiliste ja tuumamaterjalide** kaitse ja avastamise abil. Selleks jätkati kahe tegevuskava⁴³ ning lõhkeainete lähteainete turustamist ja kasutamist käsitleva määruse⁴⁴ rakendamist. Alustatud on elutähtsate infrastruktuuride kaitse Euroopa programmi (EPCIP)⁴⁵ rakendamist uuel viisil, keskendudes ennetusele, valmisolekule, reageerimisele ja eriti sektoritevahelisele sõltuvusele.

Lennundusjulgestuse valdkonna riskihindamistegevusi on laiendatud paljudele erinevatele reisijatega seotud riskidele⁴⁶. Liikmesriikide ekspertide ja ELi luureandmete analüüsi keskuse koostöös välja töötatud metoodika loob raamistiku edasiseks tööks selles valdkonnas. Võrgustik Airpol ja komisjon jätkasid ka ELi suuniste väljatöötamist seoses lennujaamade pehmete sihtmärkide kaitsega.

Selleks et reageerida jooksvalt kriisidele, näiteks Norras, Burgasis ja Toulouse'is toime pandud terrorismiaktidele, pakkusid liikmesriikidele tuge Europol, Eurojust, IntCen ning sellised õiguskaitseplatvormid nagu ATLAS. ELi võrgustik ATLAS, mis koosneb ELi 28 liikmesriigis asuvatest spetsiaalsetest terrorismivastastest sekkumisjõududest, jätkas oma võimekuse arendamist. 2013. aasta aprillis viidi võrgustikus läbi edukas ühisõppus, mille käigus harjutati reageerimist terroristide koordineeritud rünnakule üheksas liikmesriigis⁴⁷.

2.1.3. Eesmärk 3: suurendada kodanike ja ettevõtjate turvalisust küberruumis

Sisejulgeoleku strateegias määrati kindlaks **kolm põhimeedet**: 1) suurendada õiguskaitseasutuste ja kohtute suutlikkust, 2) teha koostööd tööstussektoriga, et anda kodanikele paremad võimalused ja neid kaitsta, 3) parandada võimet tulla toime küberrünnakutega.

⁴⁰ COM(2013) 941.

⁴¹ ELT L 195, 27.10.2010, lk 5.

⁴² COM(2013) 843.

⁴³ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/securing-dangerous-material/index_en.htm.

⁴⁴ Määrus (EL) nr 98/2013.

⁴⁵ SWD(2013) 318.

⁴⁶ Selles töös lähtuti 2012. aasta Nikosia konverentsi „Lennundusjulgestus terrorismi ohtude vastu” tulemustest, mille nõukogu heaks kiitis.

⁴⁷ IP/13/335.

Raske ja organiseeritud kuritegevuse ohu hindamine toob esile, kuidas kasumist ajendatud küberkuritegevus loob võimaluse mitut eri liiki kuritegevuseks. Eurobaromeetri eriuuringus küberkuritegevuse kohta⁴⁸ näitasid Euroopa kodanikud, et nad on ohust teadlikud: 76 % ELi elanikest oli seisukohal, et küberkuritegevuse ohvriks langemise oht on viimase kaheteistkümne kuu jooksul kasvanud. Kõnealuse ohu tõrjumiseks kehtestati meetmed.

EL võttis vastu direktiivi, milles käsitletakse **infosüsteemide vastu suunatud ründeid**⁴⁹ ja millega ühtlustatakse kõnealuseid rikkumisi (nt ebaseaduslik infosüsteemi sisenemine, ebaseaduslik süsteemi ja andmete häirimine, ebaseaduslik pealtkuulamine) käsitlevat liikmesriikide kriminaalõigust ja tõhustatakse koostööd õiguskaitseasutuste vahel.

2013. aasta veebruaris vastu võetud ELi **küberjulgeoleku strateegia**⁵⁰ eesmärk on muuta ELi veebikeskkond maailma ohutuimaks. Seda toetasid nii nõukogu⁵¹ kui ka Euroopa Parlament⁵². Strateegias rõhutatakse muu hulgas avaliku ja erasektori koostööd ennetuse ja vastupanuvõime tugevdamisel. Komisjon on koostanud esimese aruande tehtud edusammude kohta ning töötab veel strateegias esitatud meetmete rakendamise. Samuti esitas komisjon ettepaneku võrgu- ja infoturbe direktiivi kohta,⁵³ mille eesmärk on tugevdada riiklikku vastupanuvõimet ja suurendada koostööd küberintsidentide alal.

2013. aasta alguses alustas Europoli juures tegevust **küberkuritegevuse vastase võitluse Euroopa keskus** (EC3). Sellest on saamas küberkuritegevusega seotud teemadega tegelemise keskpunkt ning see on teinud liikmesriikide, Eurojusti ja kolmandate riikidega koostööd mitmete edukate uurimiste juures⁵⁴. Lisaks teeb keskus koostööd erasektoriga internetiturvalisust ja finantsteenuseid käsitlevates nõuanderühmades. Komisjon jätkas küberkuritegevuse vastase Budapesti konventsiooni tutvustamist, et sellest saaks küberkuritegevuse vastase võitluse rahvusvaheline raamistik ning eeskju siseriiklike seaduste väljatöötamiseks.

Komisjoni ja USA koostöös loodi 2012. aastal **internetis toimuva laste seksuaalse kuritarvitamise vastu võitlemise ülemaailmne liit**,⁵⁵ kuhu praegu kuulub 53 riiki, kes soovivad tõhustada ohvrite kindlakstegemist, esitada kurjategijatele tõhusamalt süüdistusi, suurendada teadlikkust ja vähendada laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavate piltide kättesaadavust internetis.

Küberkuritegevuse kiiret kasvu arvestades on teha veel palju. Sellegipoolest aitavad ka osutatud meetmed luua kodanikele ja ettevõtjatele ohutum internetikeskkonda.

---

⁴⁸ Eurobaromeetri eriuuring 404, november 2013.

⁴⁹ Direktiiv 2013/40/EL.

⁵⁰ JOIN(2013) 1.

⁵¹ Nõukogu järeldused, 25.6.2013.

⁵² P7_TA(2013)0376. Strateegia vastuvõtmise esimese aastapäeva puhul korraldatud kõrgetasemelisel konverentsil esitletud tabel rakendamise kohta: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/eucybersecurity-strategy-high-level-conference-0>.

⁵³ COM(2013) 48.

⁵⁴ https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/ec3_first_year_report.pdf.

⁵⁵ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/index_en.htm, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/global-alliance-against-child-abuse/docs/global_alliance_report_201312_en.pdf.

2.1.4. Eesmärk 4: tugevdada julgeolekut piirihalduse kaudu

Sisejulgeoleku strateegias määrati kindlaks **neli põhimeedet**: 1) kasutada täielikult ära EUROSURI potentsiaal, 2) suurendada Frontexi panust välispiiridel, 3) üle välispiiride liikuva kauba ühine riskijuhtimine, 4) parandada ametitevahelist koostööd riiklikul tasandil.

ELi tegevuse eesmärk nimetatud põhimeetmete rakendamisel oli tagada põhiõigused ja -vabadused, näiteks isikute vaba liikumine Schengeni alas ning kaupade ja teenuste vaba ringlus siseturul, tugevdades samal ajal ELi sisejulgeolekut. Selle saavutamiseks kasutati ära isikute ja kaupade piirihalduse poliitikate sünergilist toimet ning tegeleti tervikliku piirihaldusstrateegia rakendamisel ühiselt rändehalduse ja kuritegevuse vastase võitlusega. Tänu meetmetele, millega suurendati piirivalvurite, tolli-, politsei- ja muude ametnike teadlikkust maismaal, merel ja õhus valitsevast olukorrast, on nüüd loodud tugevam alus proportsionaalsete ja tulemuslike meetmete kindlaksmääramiseks ja rakendamiseks ELi piiril. Oluline meede on 2013. aasta lõpus jõustunud **EUROSURI** määrus⁵⁶. EUROSUR on mitmeotstarbeline süsteem piiriülese kuritegevuse avastamiseks ja ärahoidmiseks ning rändajate elu päästmiseks Schengeni ala välispiiril.

Veel üks meede on **Schengeni ala käsitlevate uute õigusaktide**⁵⁷ jõustumine. Nende eesmärk on tõhustada hindamist ja järelevalvet, pakkuda liikmesriikidele vajalikku tuge ning kõrvaldada võimalikud puudused, et hoida Schengeni alas vastastikust usaldust.

Teadmisi aitavad täiendada Frontexi analüüsid ning **teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi** (SIS II)⁵⁸ kasutuselevõtmine. SIS II sisaldab teabe analüüsimist toetavaid täiustatud funktsioone.

Isikute vabale liikumisele aitab kaasa **viisainfosüsteemi** (VIS)⁵⁹ ja aruka piiri paketi⁶⁰ rakendamine. Viimane sisaldab praegu arutusel olevaid seadusandlikke ettepanekuid riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi (EES) ning registreeritud reisijate programmi kohta.

Kaupade kiire impordi ja ekspordi ning siseturu kaitse tagamiseks töötatakse praegu välja algatust tarneahela turvalisuse ja riskijuhtimise kohta⁶¹.

Et Frontex oleks suuteline ELi liikmesriike toetama, vaadati läbi selle õiguslik alus⁶². Frontex on pakkunud suuremat operatiivtuge suure rändesurve all olevatele riikidele, näiteks Kreeka-Türgi piiril ja Egeuse meres. ELi Vahemere rakkerühma⁶³ meetmete kaudu toetatakse ulatuslikult rändajate kaitsmist ning Vahemere ääres asuvate enim mõjutatud ELi liikmesriikide koormuse edasist vähendamist.

2.1.5. Eesmärk 5: suurendada Euroopa vastupanuvõimet kriisidele ja suurõnnetustele

Sisejulgeoleku strateegias määrati kindlaks **neli põhimeedet**: 1) kasutada täielikult ära solidaarsuse klauslit, 2) töötada välja kõiki ohte käsitlev lähenemisviis ohtudele ja

⁵⁶ Määrus (EL) nr 1052/2013, millega luuakse Euroopa piiride valvamise süsteem (Eurosur).

⁵⁷ Määrus (EL) nr 1053/2013; määrus (EL) nr 1051/2013.

⁵⁸ Määrus (EÜ) nr 1987/2006.

⁵⁹ Määrus (EÜ) nr 767/2008.

⁶⁰ COM(2013) 95, COM(2013) 97.

⁶¹ COM(2012) 793, 8761/3/13.

⁶² Määrus (EL) nr 1168/2011.

⁶³ 17409/13.

riskihindamisele, 3) ühendada erinevad teadlikkuskeskused, 4) arendada katastroofidega tegelemiseks Euroopa hädaolukordadele reageerimise suutlikkust.

Kriisidele tõhusa ja tulemusliku reageerimise tagamiseks tuli vastata olulistele küsimustele (kes vastutab mille ees, millal, kus ja kuidas) ning tagada valdkonnaülene tegutsemine.

Kõnealusel eesmärgil esitasid komisjon ja Euroopa välissteenistus ühisettepaneku⁶⁴ võtta vastu nõukogu otsus Lissaboni lepinguga (ELi toimimise lepingu artikkel 222) kehtestatud **solidaarsusklausli** rakendamise kohta. Ettepaneku üle peetakse praegu liikmesriikidega arutelusid. Solidaarsusklausel loob üldraamistiku reageerimiseks, kui „liikmesriiki tabab terrorirünnak või kui ta langeb loodusõnnetuse või inimtegevusest tingitud õnnetuse ohvriks”.

Nõukogu 17. detsembril 2013. aastal vastu võetud uus **ELi kodanikukaitse mehhanism**⁶⁵ aitab luua Euroopa hädaolukordadele reageerimise suutlikkuse. See põhineb liikmesriikide varem eraldatud vahenditel ja paremal planeerimisel ning seda toetab 2013. aasta mais tegevust alustanud hädaolukordadele reageerimise keskus.

Vastavalt komisjoni 2010. aasta suunistele⁶⁶ on koostamisel riiklikud riskihinnangud. 2014. aasta aprillis avaldas komisjon esimese ülevaate loodusõnnetustest ja inimtegevusest tingitud õnnetustest ELis. See sisaldab teavet 12 suure loodusliku ja inimtegevusest tingitud ohu kohta, mis on kindlaks tehtud liikmesriikide koostatud 17 riikliku riskihinnangu põhjal. Lisaks esitatakse aruandes teavet ELi sellekohaste strateegiate ja vastavate ELi rahastatud uurimismeetmete tulemuste kohta⁶⁷.

Otsus tõsiste piiriüleste terviseohtude kohta⁶⁸ aitab tugevdada ELi riskijuhtimissuutlikkust rahvatervise valdkonnas.

Liikmesriikide toetamise eesmärgil tugevdati ELi tasemel koostööd komisjoni ja muude asjaomaste asutuste sektoritevaheliste ja sektorisestest keskuste vahel. Kõnealust koostööd soodustas salastatud teabe vahetamise uus raamistik⁶⁹.

Suurte kriiside korral on ELi poliitilisel tasandil nüüd võimalik reageerida paindlikumalt ja olukorrale vastavalt tänu ELi integreeritud korrale poliitiliseks reageerimiseks kriisidele,⁷⁰ mille nõukogu võttis vastu 13. juunil 2013.

2.1.6. Põhiõiguste austamine sisejulgeoleku strateegia rakendamisel

Sisejulgeoleku strateegia nurgakivi on ELi kodanike ning ELis elavate või siin viibivate isikute õiguste ja vabaduste austamine ja kaitsmine. Selle aluseks on Lissaboni leping ning nõue tulemuslikult rakendada ELi põhiõiguste hartat⁷¹. Nimetatud eesmärgil võttis komisjon vastu Euroopa Liidu strateegia põhiõiguste harta rakendamiseks⁷² ning kontrollis seejärel selle täitmist muu hulgas ka iga-aastaste aruannete⁷³ abil.

⁶⁴ JOIN(2012) 39.

⁶⁵ ELT L 347, 20.12.2013, lk 924.

⁶⁶ SEC(2010) 1626.

⁶⁷ SWD(2014) 134 (final).

⁶⁸ Otsus 1082/2013/EL.

⁶⁹ Nõukogu otsus 2013/488/EL.

⁷⁰ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/137614.pdf.

⁷¹ Seoses ELi sisejulgeolekuga on eriti olulised järgmised ELi põhiõiguste harta artiklid: 1–26, 37, 38, 45, 46 ja 47–54.

⁷² KOM(2010) 573.

⁷³ http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/application/index_en.htm.

Komisjon töötas välja **tegevussuunised** põhiõiguste arvesse võtmise kohta komisjoni mõjuhinnangutes⁷⁴. Samuti jagab komisjon oma uue e-õiguskeskkonna⁷⁵ kaudu teavet ELi liikmesriikide õiguskaitsevahendite kohta. Ta tegutses koos Euroopa Nõukoguga selle nimel, et EL ühineks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga⁷⁶. Lähtudes isikuandmete kaitsmise vajadusest (harta artikkel 8), esitas komisjon 2012. aastal ettepaneku ELi andmekaitsepaketi⁷⁷ kohta. Need õigusaktid, mis on praegu arutamisel, hakkavad mõjutama seda, kuidas tagatakse ELi sisejulgeolek.

Nimetatud institutsioonilist laadi arengutega kaasnesid ka praktilise suunitlusega püüdlused lõimida põhiõigused ELi julgeolekuvaldkonnaga. Näiteks esitas Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) mitmeid arvamusi⁷⁸ ja aruandeid⁷⁹ erinevates küsimustes alates andmekaitsest ja radikaliseerumisest kuni vihakuritegude ja ekstremismini, mis mõjutavad sisejulgeoleku valdkondi, ning töötas välja praktilisi töövahendeid ametnike jaoks⁸⁰. 2013. aastal esitles FRA põhiõigustel põhineva politseiväljaõppe juhendit,⁸¹ mis täiendab 2010. aastal välja antud käsiraamatut diskrimineerivate profiilide koostamise kohta etnilise päritolu alusel⁸².

Schengeni hindamismehhanismi⁸³ vastuvõtmine 2013. aastal võimaldab hakata kontrollima⁸⁴ põhiõiguste austamist Schengeni *acquis*'d rakendavate liikmesriikide õiguskaitsetöötajate seas.

EL rakendab **kuriteoohvrite kaitse** meetmeid eesmärgiga suurendada iga kodaniku õiguste kaitset. Sellised meetmed on näiteks direktiiv, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded,⁸⁵ määrus tsiviilasjades määratud kaitsemeetmete vastastikuse tunnustamise kohta⁸⁶ ja direktiiv Euroopa lähenemiskeelu kohta⁸⁷.

Tõhusaid edusamme on tehtud ka Euroopa õigusruumi arendamisel vastastikuse tunnustamise ja usalduse alusel. EL on juba vastu võtnud kolm direktiivi, milles käsitletakse kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõigusi. Nende eesmärk on tagada õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses,⁸⁸ õigus saada kriminaalmenetluses teavet ja õigus teabele süüdistuse kohta⁸⁹ ning õigus õigusabile, õigus lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega⁹⁰.

---

⁷⁴ SEC(2011) 567.

⁷⁵ <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=en&sufix=7>.

⁷⁶ 5. aprillil 2013. aastal lõpetasid Euroopa Nõukogu 47 liikmesriiki ja EL konventsiooniga ühinemise lepingu teksti koostamise. Euroopa Kohus peaks oma arvamuse teksti kohta esitama 2014. aasta kevadel.

⁷⁷ COM(2012) 9, COM(2012) 10, COM(2012) 11.

⁷⁸ Kättesaadav aadressil <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/opinions>.

⁷⁹ Kättesaadav aadressil <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>.

⁸⁰ Vt FRA(2013), *Joining up fundamental rights. Toolkit for local, regional and national public officials*.

⁸¹ <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training-manual-police-trainers>

⁸² FRA(2010), *Towards More Effective Policing, Understanding and preventing discriminatory ethnic profiling: a guide*.

⁸³ Vt allmärkus 57.

⁸⁴ 10597/13.

⁸⁵ Direktiiv 2012/29/EL, ELT L 315, 14.11.2012, lk 57.

⁸⁶ (EL) nr 606/2013.

⁸⁷ 2011/99/EL.

⁸⁸ Direktiiv 2010/64/EL.

⁸⁹ Direktiiv 2012/13/EL.

⁹⁰ Direktiiv 2013/48/EL.

3. Eelseisvad väljakutsed

ELil ja liikmesriikidel on eelolevatel aastatel ees mitmeid väljakutseid. Euroopa väljub tasapisi majandus- ja sotsiaalkriisist, mis on jätnud oma jälje ning muutnud meie ühiskonna haavatavamaks ja vastuvõtlikumaks rassismi ja ksenofoobia suhtes. See on osa globaliseerunud ja omavahel seotud maailmast, kus võib eeldada inimeste liikuvuse ja kaubaveo jätkuvat suurenemist. ELi ootavad ees demograafilised muutused, jätkuv linnastumine, ühiskondade mitmekesistumine ning tööjõunappus. Samuti peab Euroopa tegelema maailma eri paigus ja eriti oma vahetus naabruses esineva poliitilise ebastabiilsuse võimalike tagajärgedega. Sellised sündmused nagu araabia kevad, praegune Süüria kriis ja Ukraina olukord vajavad asjakohaseid reaktsioone. Nimetatud probleemidele on vaja pöörata erilist tähelepanu.

Käesoleva teatise 2. peatükis nimetatud meetmete rakendamine seadusandlikul ja operatiivsel tasandil on andnud ELi ja liikmesriikide käsutusse **paremad vahendid** Euroopa ühiskondade ja majanduste kaitsmiseks. Loodud on mehhanismid eri asutuste ühiseks operatiivseks reageerimiseks julgeolekuohtudele, välja on töötatud ühtsemad ja kooskõllisemad töömeetodid operatiivteenistuste (politsei, prokuratuur, piirivalve, toll, samuti vajadusel luureteenistused ja kaitsevägi) jaoks seoses piiriüleste julgeolekuohtudega, liikmesriikide ametiasutused on ELi asutuste toel tugevdanud piiriüleseid mitmepoolseid operatiivmeetmeid ning need on andnud toimivaid tulemusi.

Komisjoni teatise „*Avatud ja turvalise Euroopa muutmine tõelisuseks*” on juba kindlaks tehtud need sisejulgeoleku poliitikavaldkonnad, kus EL ja liikmesriigid peavad sisejulgeoleku strateegia tulemuslikuks rakendamiseks veel tegema **täiendavaid jõupingutusi**. Käesolevas peatükis keskendutakse ülesannetele, mis tuleb eelolevatel aastatel veel lahendada.

Edaspidise töö prioriteedid on õigusaktide **rakendamine**, seni saavutatu **kindlustamine** ja **tõhusam praktiline koostöö**.

Õigusaktide ja poliitikate tulemuslikkuse **jälgimine** ja **hindamine** võimaldab ELi meetmeid kohandada. Kuritegude ärahoidmine, avastamine ja uurimine eeldavad liikmesriikide õiguskaitse- ja kohtuasutuste tihedamat ja tulemuslikku **teabevahetust** ning teabe jagamist pädevate ELi asutustega ning ELi asutuste endi vahel, kasutades olemasolevate ELi instrumentide kõiki võimalusi.

ELi sisejulgeoleku ning eelseisvate võimaluste ja väljakutsetega tegelemisel peab juhtivaks põhimõtteks jääma **kodanikukesksus**. Komisjon, liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja, Euroopa Parlament, liikmesriigid, ELi asutused, eksperte ühendavad spetsiaalsed julgeolekuplatvormid ja paljud muud osapooled peavad rohkem oma jõude ühendama, et muutuv keskkonnas tulemuslikult toimida.

Nagu 4. punktis üksikasjalikumalt selgitatud, on komisjon seisukohal, et EL peaks välja töötama sisejulgeoleku strateegia uue versiooni ning vaatama läbi kõigi praeguste eesmärkide meetmed aastateks 2015–2020.

3.1. Üksikteemadega seotud probleemküsimused

3.1.1. Raske ja organiseeritud kuritegevus

Üldiselt on organiseeritud ja raske piiriülene kuritegevus jätkuvalt suureks ohuks ELi sisejulgeolekule, põhjustades ränka kahju ohvritele ja ühiskonnale tervikuna. Europoli 2013.

aasta hinnangu kohaselt tegutseb ELis 3 600 organiseeritud kuritegelikku rühmitust. Euroopa julgeolekut ohustab jätkuvalt organiseeritud kuritegelike rühmituste imbumine seaduslikku majandusse. Kuritegelikel turgudel on põhjustanud muutusi ka majanduskriis ja sellest tingitud muutused tarbijate nõudluses. Rahvusvaheliste kaubateede ja ELi sisesel liikumisvabaduse tõttu muutuvad mitmed ebaseaduslikuks kaubanduseks (nt heroinkaubandus, inimkaubandus) kasutatavad transpordimarsruudid. Suurim arv organiseeritud kuritegelikke rühmitusi (umbes kolmandik) tegutseb ebaseaduslike uimastite turul. Oluliselt on suurenenud majanduskuritegude, eriti pettuste arv. Pettusi soodustavad paremad sidevahendid ja tehnoloogilised vahendid, mis võimaldavad rünnata internetis üksikisikuid ja ettevõtteid. Mitmed sellised ohud nagu sünteetilised uimastid ja küberkuritegevus kasvavad jätkuvalt, vaatamata riiklikul, ELi ja rahvusvahelisel tasandil nende vastu võitlemiseks tehtud jõupingutustele. Muud ohud, näiteks inimkaubandus ja kokaiiniga kauplemine, ei kasva küll enam endise kiirusega, kuid jäävad tõenäoliselt ELi jaoks tõsiseks probleemiks ka eelolevatel aastatel.

2013. aasta hinnangus raske ja organiseeritud kuritegevuse ohtude kohta tõi Europol esile kaks uut ohtu, mida tuleb eelolevatel aastatel jälgida: **keskkonnakuriteod** ja **energiapettus**⁹¹.

Komisjon jätkab muu hulgas tööd järgmiste meetmetega, tehes koostööd kõigi asjaomaste osapooltega:

- rakendab organiseeritud ja rasket kuritegevust käsitlevat ELi poliitikatsükli aastatel 2014–2017;
- hindab, kuidas organiseeritud kuritegevus majandusse investeerib ning teeb kindlaks seaduslikus majanduses esinevad haavatavad kohad seoses selliste kuritegudega nagu korruptsioon ja rahapesu;
- kontrollib ELi korruptsioonivastase tegevuse esimese aruande, kaasa arvatud selle eri riike käsitlevate peatükkide ja riigihankeid käsitleva peatüki põhjal saavutatud tulemusi ning teeb ettevalmistusi teise aruande avaldamiseks 2016. aastal;
- toetab neljanda rahapesuvastase direktiivi ja muude sarnaste õigusaktide kiiret vastuvõtmist, et tõkestada finants- ja majanduskuritegusid ning hoida muu hulgas ära finantssüsteemi kuritarvitamine, mis seisneb kriminaaltulu päritolu varjamises või raha suunamises terrorismile;
- kaalub ettepanekut rahapesu kriminaliseerimist käsitleva direktiivi kohta, millega ühtlustatakse teatud määral mõisteid ja sanktsioone, lähtudes ELi toimimise lepingu artikli 83 lõikest 1;

⁹¹ 2013. aastal avaldati eriohuhinnang „Keskkonnakuriteod ELis”, milles keskendutakse kahele kõige enam levinud kuriteole: ebaseaduslik jäätmevedu ja ohustatud liikidega kauplemine organiseeritud kuritegevuse osalusel. ELi peetakse ohustatud liikidega kauplemisel oluliseks siht- ja transiidipiirkonnaks ning ebaseaduslikke jäätmeid veetakse nii ELi sees kui ka EList väljas asuvatesse sihtkohtadesse. Selles organiseeritud kuritegevuse valdkonnas tegutsevad spetsialiseerunud kuritegelikud rühmitused. Edasine tegevus määratakse kindlaks järgmiste allikate põhjal: a) mitmesugused õigusaktid; b) senised koordineeritud õiguskaitseaktatsioonid mitme asutuse (Europol, Eurojust, Interpol ja UNODC) osalusel seoses keskkonnakuritegudega; c) komisjoni hiljutine teatis looduslike liikidega kaubitsemise kohta, kaasa arvatud sidusrühmadega konsulteerimine; d) võrgustiku EnviCrimeNet tegevus strateegia ja operatiivmeetmete väljatöötamisel.

Raske ja organiseeritud kuritegevuse ohtude hinnangus toodi esile varifirmade abil toime pandavad pettused elektri- ja gaasiturul (energiapettused), mis sarnanevad viimastel aastatel avastatud pettustega, milles kasutati heitkogustega kauplemise süsteemi. Organiseeritud kuritegelikud rühmitused on juba tegevd alternatiivenergia (tuule- ja päikeseenergia) ja jäätmekäitluse valdkondades, mida nad kasutavad kriminaaltulu rahapesuks.

- rakendab ELi narkostrategieid (2013–2020) ja toetab uusi psühhoaktiivseid aineid käsitleva õigusakti kiiret vastuvõtmist;
- rakendab inimkaubanduse kaotamist käsitlevat ELi strateegiat aastateks 2012–2016 ning taotleb ELi inimkaubandusevastase võitluse koordinaatori volituste pikendamist;
- jälgib direktiivi ülevõtmist ja rakendamist, mis käsitleb inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset;
- jälgib direktiivi ülevõtmist ja rakendamist, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise vastast võitlust;
- uurib vajadust ulatusliku ELi strateegia järele, mille eesmärk oleks kaitsta lapsi seksuaalkuritegude eest;
- kontrollib tulirelvadega seotud kuritegevust käsitleva teatise põhjal saavutatud tulemusi ning kaitseb samal ajal tulirelvade seadusliku müügi ja omamise õigust. See võib hõlmata tulirelvade müüki ja võõrandamist käsitlevate olemasolevate ELi õigusaktide läbivaatamist;
- toetab suuremat koostööd ekspordikontrollipoliitika läbivaatamisel ja jõustamisel, et tugevdada õiguskaitse-, tolli- ja ekspordikontrolliasutuste suutlikkust strateegilise tähtsuse ja suure riskiga esemete piiriülese salakaubaveo avastamisel ja ärahoidmisel. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks toetab komisjon teabe ja heade tavade vahetamist ning nimetatud osapoolte jaoks kogu ELi hõlmava suutlikkuse suurendamise programmi ja koolitusprogrammi väljatöötamist;
- jätkab keskkonnakuritegude ja energiapettuste ulatuse hindamist ning kaalub meetmeid nende vastu võitlemiseks.

3.1.2. Küberkuritegevus

Küberkuriteo toimepanekuks vajalike teadmiste ja oskuste lävi on viimastel aastatel langenud sedavõrd, et igapäev on nüüd lihtsam küberkurjategijaks saada. Tehnilisi oskusi ei ole vaja, sest vastavate vahendite kasutajasõbralikud versioonid on internetis mõistliku hinnaga saadaval. Digitaalvaluutad ja veebiplatvormid soodustavad mitmeid raske ja organiseeritud kuritegevuse liike. Küberrünnakute arv eelolevatel aastatel tõenäoliselt kasvab, vaatamata sellele, et on rakendatud ulatuslikke meetmeid, et suurendada küberkuritegevuse vastu võitlemise võimekust ja küberjulgeolekut. Seega peab küberkuritegevusega võitlemise operatiivsuutlikkus suurenema. Lahendamist vajavad sellised probleemid nagu küberkuritegudest teatamata jätmise ohvrite poolt, küberkurjategijate andmete jälgimise keerukus, vastastikune õigusabi seoses küberkuritegevusega ja küberruumis kehtiv jurisdiktsioon.

Komisjon jätkab muu hulgas tööd järgmiste meetmetega, tehes koostööd kõigi asjaomaste osapooltega:

- rakendab ELi küberjulgeoleku strateegiat;
- jätkab Europoli juures tegutseva küberkuritegevuse vastase võitluse Euroopa keskuse (EC3) töö toetamist;
- jätkab liikmesriikide abistamist küberkuritegevusega võitlemise suutlikkuse arendamisel (küberkuritegevuse vastu võitlemise riiklikud keskused);

- toetab kavandatud direktiivi vastuvõtmist, milles sätestatakse meetmed võrgu- ja infoturbe ühiselt kõrge taseme tagamiseks kogu ELis ja millega pikendatakse Euroopa Liidu Võrgu- ja Infoturbeameti volitusi;
- toetab küberkuritegevuse vastase Budapesti konventsiooni ratifitseerimist ja rakendamist;
- toetab, arendab ja laiendab internetis toimuva laste seksuaalse kuritervitamise vastu võitlemise ülemaailmset liitu;
- arendab kiiremaks reageerimiseks koos küberkuritegevuse vastase võitluse Euroopa keskusega edasi koostööd ELi väliste partnerite ja erasektoriga.

3.1.3. Terrorism, radikaliseerumine ja kriisijuhtimine

Viimastel aastatel on toimunud mitmeid terrorirünnakuid, millest enamiku on toime pannud üksikisikud või väikesed rühmad, kuid millel on olnud rasked tagajärjed. 2012. aastal oli Euroopa Liidus üle 200 terrorirünnaku või rünnakukatse⁹². 2013. aasta rünnakud Bostoni maratonil ja Nairobi ostukeskuses näitasid, et radikaliseerunud üksikisikud ja organiseeritud terrorirühmitused ei otsi ainult traditsioonilisi sihtmärke, vaid püüavad üha enam rünnata pehmeid sihtmärke. Samuti on muret tekitav suundumus, et noored siirduvad teistesse riikidesse, näiteks Süüriasse, et sealsetes sõjalistes konfliktides osaleda. Pärast tagasipöördumist võib mõni neist kujuneda ELile tõsiseks julgeolekuohuks. Terrorismist ja vägivaldsest äärmuslusest tingitud oht on ELi jaoks eelolevatel aastatel suur probleem.

Komisjon jätkab muu hulgas tööd järgmiste meetmetega, tehes koostööd kõigi asjaomaste osapooltega:

- kujundab oma ennetustegevust vastavalt teatisele terrorismi ja vägivaldse äärmusluseni viiva radikaliseerumise ennetamise kohta;
- jätkab radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustiku töö toetamist ning loob Euroopa teabekeskuse, mis soodustaks praktika ja eriteadmiste vahetamist, suunaks uurimistegevust ning toetaks sidusrühmi nende püüdlustes ennetada terrorismi ja vägivaldse äärmusluseni viivat radikaliseerumist;
- toetab koostalitlevate jõudude paremat väljaõpet ja arendamist seoses terrorirünnakutele reageerimisega, sh tegeleb vajadusel ühise varustuse hankimisega;
- rakendab ELi tasandil uut lähenemisviisi keemilise, bioloogilise, radioloogilise ja tuumaohu ning lõhkeainetega seotud ohu avastamiseks ja leevendamiseks;
- arendab edasi riskihindamise suutlikkust lennundusjulgestuse valdkonnas ning vajadusel muudes prioriteetsetes valdkondades, näiteks toll;
- rakendab uut lähenemisviisi elutähtsate infrastruktuuride kaitse Euroopa programmi (EPCIP) ja nelja katsejuhu suhtes;
- käivitab valmisolekusuutlikkuse toetamiseks moodulipõhise kriisijuhtimisharjutuste programmi.

⁹² Europol märkis oma 2013. aasta aruandes terrorismi olukorra ja suundumuste kohta (TE-SAT), et 2012. aastal hukkus ELis terrorirünnakute tagajärjel 17 inimest; ELi liikmesriikides pandi toime 219 terrorirünnakut; terrorismiga seotud kuritegude tõttu arreteeriti ELis 537 inimest; terrorismisüüdistusega kohtumenetlustes jõuti kohtuotsuseni kokku 400 isiku suhtes.

3.1.4. Julgeoleku suurendamine piiridel

Ilma piirkontrollita reisimist võimaldav Schengeni ala on üks Euroopa ülesehituse põhialuseid. Euroopa majandus saab vabast liikumisest suurt kasu. Prognooside kohaselt kasvab ELi saabuvate inimeste, eriti lennureisijate arv jätkuvalt. Suureneb ka kaupade import ja eksport. Vaja on vältida kuritarvitusi ning tulemuslikult tuleb lahendada olukorrad, kus liikmesriik ei täida oma kohustust kontrollida tema vastutusalasse jäävat välispiiri osa. Samas tuleb tagada selliste liikmesriikide toetamine, kelle piiridele langeb suurem koormus nende geograafilise asukoha, reisijatevoogude või rändeteede tõttu.

Komisjon jätkab muu hulgas tööd järgmiste meetmetega, tehes koostööd kõigi asjaomaste osapooltega:

- toetab riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi ja registreeritud reisijate programmi sisaldava kavandatud ELi aruka piiri paketi vastuvõtmist;
- jätkab koos EU-LISAga SIS II tulemusliku toimimise toetamist;
- uurib Euroopa piirivalvurite süsteemi loomise teostatavust;
- töötab välja tarneahela turvalisuse ja riskijuhtimise strateegia ja tegevuskava ning aitab seda rakendada.

3.2. Valdkonnaülesed eesmärgid

3.2.1. ELi sise- ja välisjulgeoleku vahelise seose tugevdamine

Kuna ELi julgeolek sõltub välistest teguritest, rõhutatakse 2010.–2014. aasta sisejulgeoleku strateegias, et oluline on tagada ELi julgeolekupoliitika sise- ja välisaspektide ühtsus ja vastastikune täiendavus. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks on tehtud olulisi samme, mis vajavad järeltegevusi, näiteks ELi küberjulgeoleku strateegia, Saheli julgeoleku- ja arengustrateegia,⁹³ terrorismi ja vägivaldse äärmusluseni viiva radikaliseerumise ennetamiseks võetavate ELi meetmete tõhustamine, samuti ettevalmistused Euroopa Liidu meresõidu turvalisuse strateegia⁹⁴ vastuvõtmiseks. EL töötab ka selle nimel, et saavutada maailmas suurem üksmeel massihävitusrelvade leviku tõkestamise rahvusvahelise korra karmistamises.

Mali, Liibüa ja Süüria konfliktide tagajärjed mõjutavad ELi julgeolekut mitmel moel, näiteks seoses välisvõitlejate saabumise ja terroristide radikaliseerumise ohu kasvamisega. Euroopa julgeolekut ohustavad ka edaspidi rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse mitmekesisustumine ja selle suurenev sissetungimine majandusse, samuti korruptsioon, finants- ja küberkuritegevus. Kaudselt mõjutavad ELi julgeolekut ka muud nähtused, näiteks inimtegevusest põhjustatud ja looduslikud õnnetused, poliitilised ja sotsiaalsed muutused ELi naabruskonnas, samuti maailma riikide erinevad arusaamad sellest, kuidas tuleks julgeolekut tagada.

Euroopa sisejulgeolek eeldab tegutsemist ka **väljaspool ELi piire ning koostööd kolmandate riikidega**. Sisejulgeolekuga seotud küsimusi tuleks süstemaatilisemalt lahendada ELi välispoliitika osana, seostades neid ELi abi- ja koostööprogrammidega. Vaja on tihendada dialoogi ja koostööd, et toetada institutsioonilisi reforme, õigusriiki ja julgeolekusektori reforme. Samuti tuleks järjekindlamalt abistada kolmandaid riike, kes taotleavad abi õiguskaitsealase suutlikkuse suurendamiseks, pakkudes neile koolitust või jagades teadmisi ja häid tavasid.

Õiguskaitse- ja kohtuasutuste koostöö kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega peaks lähtuma ELi julgeolekuvajadustest ning ühisest julgeolekuprobleemide hinnangust, et saavutada sisejulgeoleku strateegias kindlaks määratud eesmärgid. Selleks on samuti vaja aktiivsemalt rakendada **ühise julgeoleku ja kaitsepoliitika ning vabaduse, turvalisuse ja õiguse** valdkonna tegevuskava, soodustades eriti operatiivkoostööd ja teabe vahetamist ELi asutuste ja ÜJKP missioonide vahel. Lisaks aitaks ÜJKP ning vabaduse, turvalisuse ja õiguse valdkondade sidemete tugevdamisele otseselt kaasa õiguskaitsealase Euroopa koolituskava rakendamine, mille käigus koostataks ettepanek ÜJKP tsiviilmissioonidel osalevate õiguskaitseametnike lähetuseelse kohustusliku koolituse õppekava kohta. See aitaks kaasa ka suutlikkuse suurendamisele riikides, kus kõnealused missioonid tegutsevad.

Broneeringuinfo töötlemist käsitlevad olemasolevad kokkulepped kolmandate riikidega on veel üks võimalus, kuidas parandada rahvusvahelist õiguskaitsealast koostööd ning suurendada ELi ja liikmesriikide julgeolekut.

⁹³ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141577.pdf.

⁹⁴ JOIN(2014) 9.

ELi julgeolekuvajadusi ja ühiseid julgeolekuküsimusi käsitlev **dialoog** on eriti oluline kõnelustes ELi kandidaatriikide ja võimalike kandidaatriikidega, ELi naabruspoliitikas osalevate riikidega, strateegiliste partnerite ja riikidega, kus toimuvad keerukad muutused demokratiseerumise suunas.

EL peaks edasi arendama suhteid **rahvusvaheliste organisatsioonidega**, näiteks ÜRO, Euroopa Nõukogu, Interpol ja ülemaailmne terrorismivastane foorum (GCTF). Ta peaks olema aktiivsem mitmepoolsetel foorumitel, et tutvustada oma parimaid tavasid, ning astuma vajalikke samme, et ühineda rahvusvaheliste lepingutega sisejulgeolekuga seotud olulistest valdkondades.

3.2.2. Põhiõiguste parem austamine kui osa kodanikukesksest lähenemisviisist

Põhiõigused peavad olema sisejulgeolekupoliitika lahutamatu osa. Põhiõigused kindlustavad ELi sisejulgeolekut, kuna need kaitsevad ja suurendavad usaldust kodanike vahel ning kodanike ja valitsusasutuste vahel. Seoses sellega jälgib komisjon jätkuvalt rassismi ja ksenofoobia teatud vormide vastu võitlemise õigusraamistiku rakendamist⁹⁵. Seega peavad kõik Euroopa institutsioonid edendama ELi põhiõiguste harta ning konkreetseid õigusi käsitlevate teiseste õigusaktide tulemuslikku rakendamist.

Euroopa Kohtu hiljutine otsus andmete säilitamist käsitleva direktiivi kohta tõi esile, kui oluline on põhiõiguste austamine sisejulgeolekupoliitika lahutamatu osana.

Ametnike tuleks kodanike õiguste kaitsmisel toetada lihtsate, tulemuslike ja praktiliste abivahenditega nagu näiteks käsiraamatud ja õppekavad, mis võimaldavad neil oma igapäevatoos põhiõigusi õigesti kohaldada. Lisaks peab Euroopa Põhiõiguste Ametil olema võimalik panustada sisejulgeolekut ja kuritegevust käsitlevate ELi poliitikate kujundamisse. Tõhustada tuleks koostööd inimõigusi kaitsvate institutsioonidega. Üldisemalt on oluline aktiivsem dialoog kolmandate riikide, rahvusvaheliste organisatsioonide, erasektori ja kodanikuühiskonnaga. Kõnealuste tegevustega peaksid kaasnema õiguskaitsevahendid, milles võetakse arvesse nii uusi julgeolekumeetmeid kui ka tehnoloogilisi uuendusi.

3.2.3 Teadusuuringute, rahastamise ja koolituse osatähtsuse suurendamine

Tehnoloogia arengu kahetise iseloomu (uued võimalused ja uued ohud) tõttu on vaja tegutseda terviklikult, nii et sisejulgeoleku ja põhiõigustega seotud küsimuste lahendamisel lähtutaks **teadusuuringutest**. Üks hea näide 2013. aastast oli algatus kaasata sisejulgeolekuga tegelevad asutused paremini julgeolekut käsitlevate uuringute ja tööstuspoliitika kujundamisse⁹⁶. EL peab jätkuvalt rakendama vahendeid, mis on vajalikud julgeolekuvalmiduse ja vastupanuvõime tagamiseks, kasutades kindlasti teadusuuringute ja innovatsiooni programmi „Horisont 2020” ning võttes arvesse sisejulgeolekuga seotud ühiskondlikke aspekte.

Sisejulgeolekuga seotud ülesannete täitmiseks **on tingimata vajalik piisav ja sihtotstarbeline ELi rahastus**. ELi sisejulgeolekufondi eesmärk ongi toetada meetmeid selliste sisejulgeolekuprobleemide lahendamiseks, samuti teabevahetuse ja koolituse edendamiseks kõigis sisejulgeoleku strateegia prioriteetsetes valdkondades. Väga oluline on tagada liikmesriikide rahastamisprogrammide (eelarve täitmine koostöös liikmesriikidega) ja

⁹⁵ Vt komisjoni 27. jaanuari 2014. aasta aruanne raamotsuse 2008/913/JSK (teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega) rakendamise kohta, COM(2014) 27 (final).

⁹⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/137399.pdf.

otse komisjoni rahastatud (otsene eelarve täitmine)⁹⁷ liidu meetmete (riikidevahelised meetmed või liidule erilist huvi pakkuvad meetmed) vastastikune täiendavus.

Ühise õiguskaitsealase koostöökultuuri kujundamine on vajalik, et suurendada vastastikust usaldust ja mõistmist ning toetada praktilist koostööd. Nimetatud eesmärkide saavutamiseks on vaja ELi tasandil pakutavat **koolitust**, mis aitab parandada ja ühtlustada õiguskaitse kvaliteeti ja selle suhtes kehtivaid nõudeid. Eelolevatel aastatel tuleb täielikult rakendada õiguskaitsealane Euroopa koolituskava, millest oleks kasu väga paljudele õiguskaitse-, piirivalve- ja tolliametnikele kõigil ametiastmetel.

4. Tulevikuväljavaade

Sisejulgeoleku strateegias (2010–2014) valitud viis strateegilist eesmärki on endiselt aktuaalsed ning seega tuleks neid uuendatud sisejulgeoleku strateegias korrata. Võttes aluseks esimese sisejulgeoleku strateegia rakendamisele antud positiivse hinnangu, peaks EL komisjoni, liikmesriikide ja Euroopa Parlamendi igakülgse koostöös välja töötama sisejulgeoleku strateegia ajakohastatud versiooni. Põhirõhk peaks olema iga eesmärgi meetmete läbivaatamisel, et rakendada neid aastatel 2015–2020, ning uute meetmete kindlakstegemisel, et tegeleda esilekerkivate ohtude ja muutuvate väljakutsetega.

Uuendatud sisejulgeoleku strateegias tuleks põhiõigused sisejulgeoleku valdkonnaga paremini siduda ning sise- ja välisjulgeoleku vaheline seos tuleks muuta praktikas veel paremini toimivaks. Strateegiaga tuleks soodustada sünergilist toimet siseküsimumste ja muude sisejulgeolekuga seotud poliitikavaldkondade vahel. Selle saavutamiseks on vaja jõulisemaid samme poliitika ja tegude vastastikuse mõju kindlustamiseks, kaasates eri osapooli, nt riigiasutused, kodanikud, kodanikuühiskond ja erasektor. Kõnealuse valdkonnaülese ja tervikliku lähenemisviisi toetuseks võib kaaluda **ELi sisejulgeoleku nõuandefoorumi** loomist, mida juhiks komisjon koostöös liikmesriikide, Euroopa Parlamendi, ELi asutuste, kodanikuühiskonna, teadlaste ja erasektori esindajatega.

Kooskõlas komisjoni teatises „*Avatud ja turvalise Euroopa muutmine tõelisuseks*” esitatud järeldustega ning Euroopa Ülemkogu tulevaste strateegiliste suunistega sisejulgeoleku valdkonnas, võttes samuti arvesse Euroopa Parlamendi seisukohti, mis on esitatud resolutsioonis sisejulgeoleku strateegia rakendamise teise aruande kohta (2013/2636(RSP)), kavatseb komisjon esitada teatise **sisejulgeoleku strateegia uuendamise** kohta. Komisjon koostab kõnealuse teatise pärast asjaomaste sidusrühmadega konsulteerimist, mis hõlmab ka konsultatsioone 2014. aasta sügisel toimival kõrgetasemelisel konverentsil, kus osalevad liikmesriigid, Euroopa Parlament, kodanikuühiskonna, teadlaste ja erasektori esindajad.

---

⁹⁷ Sõltuvalt eesmärgist, mahust ja tingimustest võivad asjakohased olla ka muud ELi rahastamisallikad, vt http://ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm.